

Људмил СПАСОВ

811. 163. 3` 367. 623. 3(049. 3)

**ОПИСНИТЕ ПРИДАВКИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
ОД СЕМАНТИЧКИ И ОД ПАРАДИГМАТСКИ АСПЕКТ
(Елизабета Бандиловска-Ралповска, *Парадигматските односи кај
описните придавки во македонскиот јазик*, Скопје 2016, 262 стр.)**

Книгата „Парадигматските односи кај описните придавки во македонскиот јазик“ од д-р Елизабета Бандиловска-Ралповска е меѓу последните изданија на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје. Оваа книга, всушност, ја претставува докторската дисертација на авторката, одбранета во мај 2011 година на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Книгата има 262 страници и се состои од шест дела, а на крајот е дополнета со списокот на користена литература.

Во воведниот дел, авторката ја наведува основната задача на истражувањето (а тоа е да се направи семантички опис на описните придавки и да се претстави нивниот семантички потенцијал), како и целите на истражувањето: дефинирање и разграничување на описните придавки во однос на другите придавки во македонскиот јазик; презентирање на составот и начините на поделба на описните придавки; семантичка идентификација на описните придавки на ниво на основно и на секундарно значење; и способноста за воспоставување асоцијативни врски во рамките на синонимијата, антонимијата и хомонимијата. Трудот претставува современо и синхронско истражување врз основа на материјалот што го нуди стандардниот македонски јазик кој е опфатен и речнички обработен во Толковниот речник на македонскиот јазик (том I-VI, од А-Ш), а во кој, во сите шест објавени томови, Бандиловска-Ралповска се јавува како еден од авторите.

Во првиот дел *За описните придавки* авторката дава еден општ преглед на описните придавки, почнувајќи од дефинирање на поимот *описна придавка* и определување на критериумите за поделба на описните придавки според зборообразувачката структура, потеклото и семантичкиот карактер. Во анализата посветена на семантичката структура на описните придавки, ги применува теоријата на прототипот и компоненцијално-семантичката анализа.

Во вториот дел *Синонимијата кај описните придавки* Бандиловска-Ралповска дава еден општ преглед на различните сфаќања и толкувања за синонимијата како лексичка појава, особено во однос на прашањето дали под поимот синонимија се подразбира истозначност и/или блискозначност, притоа определувајќи се за прифаќање на двата

поима. Своето внимание го насочува кон повеќезначноста и кон зборообразувањето за кои смета дека се најпродуктивните начини за создавање синоними во јазикот. Синонимиската анализа ја реализира на ниво на основните и на ниво на секундарните значења на описните придавки.

Во третиот дел *Антонимијата кај описните придавки* авторката тргнува од основното сфаќање дека секоја спротивност во јазикот не може да се нарече антонимија, а уште помалку да се идентификува како лексичка антонимија. Дефинирањето и проучувањето на оваа лексичка појава го сфаќа како придавска категорија која истовремено се остварува независно од контекстот и внатре во контекстот, а истражувањето го поставува врз построги критериуми според кои разликува *права* и *неправа антонимија*. Посебно внимание посветува на фактот дали антонимите сфатени како крајни вредности на пројавеното својство се и единствените вредности или меѓу нив може да постои цела низа од лексеми со средни вредности. Со антонимиската анализа се опфатени разнокоренските антоними, еднокоренските антоними и антонимските варијанти.

Во четвртиот дел *Хомонимијата кај описните придавки* авторката го насочува вниманието кон откривање на постоечките значенски различни лексеми со иста материјална форма, посебно задржувајќи се на полисемијата како еден од хомонимиските извори. Во дефинирањето и izdelувањето на хомонимијата како парадигматска појава тргнува од фактот дека таа не е системска појава туку само факт во лексичкиот систем кој говори за присуството на две или повеќе различни лексеми со иста форма. Во рамките на *правата хомонимија* разликува *полни* и *делумни хомоними*, а само го бележи постоењето на *неправата хомонимија* за која смета дека нема допирни точки со лексикологијата.

Во петтиот дел *Семантичкиот систем на боите во рамките на парадигматските односи* како предмет на анализа зема една конкретна лексичко-семантичка група на описни придавки за која смета дека е најпогодна за заедничка примена на двете теории – теоријата на прототипот и компонентијално-семантичката анализа.

Следејќи го развојот на хроматската терминологија во македонскиот јазик, авторката прави неколку поделби кај лексемите со значење *боја* според етимолошкото потекло, според номинативната употреба, според интензитетот на зрачење и доживување на боите, според зборообразувачката структура и според семантичкиот карактер. Во толкувањето и на основните и на секундарните значења се служи со поимите *локална боја на прототип* од реалноста и *доминантна сема* која ја има улогата на јазичен идентификатор. Притоа, забележува дека во развојот на семантичкото значење *боја* како основен модел се јавува метафората, додека во однос на склоноста за создавање и учество во парадигматските односи, синонимијата се јавува како карактеристична појава за оваа лексичко-семантичка група.

Во шестиот дел насловен како *Заклучни белешки за парадигматското однесување на описните придавки* се претставени резултатите од истражувањето во врска со парадигматското однесување на описните придавки и на лексемите со значење *боја* во македонскиот јазик, односно се дадени заклучоците од истражувањето сумирани во 22 точки.

Врз основа на богато опфатениот лексички материјал, анализите и заклучоците на авторката, може да се констатира дека истражувањето претставено во оваа книга е прва ваква тема кај нас која одговара на повеќе прашања поврзани со лексичката семантика и претставува добра теориска основа за изработка на синонимиски, антонимиски и хомонимиски речници на описните придавки, како една конкретно издвоена зборовна група во македонскиот јазик.